

דעת אורח
גינה כהן

הדחייה הנוספת של המכרז לרישיונות חיפושי נפט וגז, שעליה הודיע משרד האנרגיה, מובילה למסקנה שיש משהו בעייתי בגישה הנוכחית וכי בנסיבות האלה שום דבר לא עומד להשתנות • למה שכנותינו הצליחו במכרזים שלהן, איך משפיע העיתוי, האם אמנם הכול פוליטיקה, ומה בכל זאת אפשר לעשות כדי לשנות את התמונה ולהביא לתוצאות חיוביות

רישיונות חיפושי הגז מחפשים את המסלול הנכון

הרחייה הנוספת של המכרז לרישיונות חיפושי נפט וגז, שעליה הודיע משרד האנרגיה, מובילה למסקנה שיש משהו בעייתי בגישה הנוכחית וכי בנסיבות האלה שום דבר לא עומד להשתנות • למה שכנותינו הצליחו במכרזים שלהן, איך משפיע העיתוי, האם אמנם הכול פוליטיקה, ומה בכל זאת אפשר לעשות כדי לשנות את התמונה ולהביא לתוצאות חיוביות

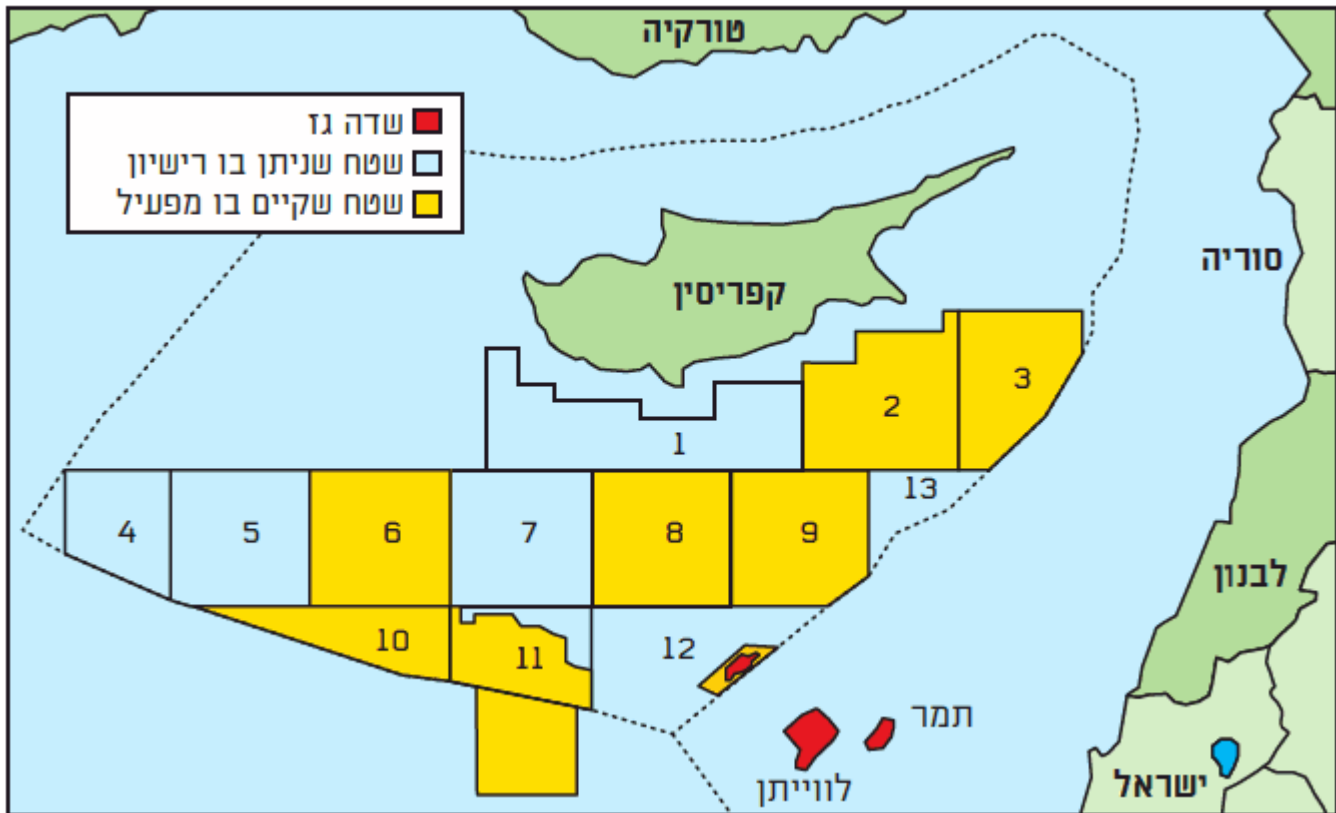
קידוח לווייתן
מוחלט בחיפוש
חדשים בישראל
צילום אלנטרוס

קידוח לווייתן. קיפאון מוחלט בחיפוש חדשים בישראל צילום: אלבטרוס

יובל שטייניץ. ציון 10

המרכז לרישיונות חיפושי נפט וגז חדשים נדחה שוב, והדבר מאותת שהמרכז עדיין לא אטרקטיבי מספיק כדי שיפתה חברות בינלאומיות להגיש הצעות.

אי אפשר להאשים את משרד האנרגיה. המשרד מקבל ציון 10 על הנחישות שלו לקיים את המרכז במתכונת הדומה למכרזים במדינות שכנות, ועוד ציון 10 על העבודה, המאמץ והמקצועיות שיושמו על ידי השר והצוות המקצועי במשרד. למרות העובדה שכמה מחברות האנרגיה הגדולות בעולם השתתפו השנה במכרזים שפרסמו קפריסין, מצרים ולבנון, הן החליטו להדיר את רגליהן מישראל.

בסופו של יום התוצאה ברורה: בשנים האחרונות יש קיפאון מוחלט בחיפושים חדשים בישראל, ובנסיבות הנוכחיות שום דבר לא עומד להשתנות.

מגזר חיפושי הגז ממתין לאיתות ברור מן הממשלה על כך שכוונתיה רציניות, ושהיא נחושה לבצע תיקונים למדיניות שתכליתה להביא להמשך חיפושי הגז בישראל וליצירת שרשרת ערך שתגזר מתגליות מוצלחות במים ישראליים.

אנחנו צריכים לאמץ מסלול חדש, מפני שדחיית המרכז ללא כל שינוי בגישה הנוכחית לא צפויה להביא לתוצאות אחרות.

מה הן בעצם הסיבות הרלוונטיות לעיכובים החוזרים ונשנים בפרסום המכרזים ואילו דרכים קיימות על מנת להשיג מומנטום חיובי בסקטור הזה בסוף השנה ובשנים הבאות?

1. הסיכוי הגיאולוגי לתגלית

אם כל השאר היה מושלם אבל הסיכויים הגיאולוגיים היו אפסיים, פרסום המכרז לרישיונות החיפוש היה, כמובן, מהלך מיותר.

מבחינה גיאולוגית, ישראל התבררה כאזור פורה עם תגליות גז מוכחות משמעותיות. בנוסף, משרד האנרגיה שכר את שירותי החברה הצרפתית Franlab-Beicip, שהגיעה למסקנה שיש פוטנציאל לגלות עוד 2,317 מיליארד מ"ק (bcm) גז. עד כה התגלו כ- 1,000 bcm.

שדה זוהר שהתגלה מול מצרים באוגוסט 2015 בשכבה שעד אז לא התגלו בה פחמימנים, עורר את העניין של חברות נפט בעולם לבצע חיפושים חדשים במזרח הים התיכון. תגלית כזאת מבשרת בדרך כלל טובות לאפשרות לתגליות גדולות נוספות. עם זאת, לוקה ברטלי, מנהל חטיבת החיפושים של Eni, שמפעילה את זוהר, אמר במאס השנה ש"רוב התגליות האפשריות בסמוך לזוהר הן באזור הכלכלי הבלעדי (EEZ) של קפריסין" (כלומר, לא בישראל).

ההזדמנויות הגיאולוגיות בקפריסין, במצרים ובלבנון מאפשרות סיכויי הצלחה פוטנציאליים טובים יותר, מפני שלבנון עדיין לא ביצעה שום קידוחים, ועל כן הפירות הזמינים יותר, כלומר תגליות בנוסח "תמר" ו"לוויתן", עדיין לא התגלו. החברות שקיבלו רישיונות מקפריסין מאמינות שהמבנה של זוהר מתפרש אל תוך הבלוקים הקפריסאיים, ויש להן ציפיות גבוהות מבלוק 11, שבו מתוכננים השנה קידוחים של טוטאל ו-Eni. זאת, למרות ש-Eni ו-Kogas לא מצאו תגלית מסחרית בשנת 2014 במה שנחשב אז לבלוק המבטיח ביותר, בלוק 9.

אבל לישראל יש כמה מבנים מבטיחים מעניינים שכבר זוהו, בנוסף לפוטנציאל לעוד כמה שדות, ועלינו לוודא שאנחנו מסוגלים למשוך את החברות הטובות ביותר בזיהוי, בגילוי ובפיתוח השדות.

2. חבילות הנתונים שמוצעות במכרז

מעבר לסיכויים הגיאולוגיים, חבילת הנתונים שניתנת למתמודדים על הרישיונות היא בעלת חשיבות להצלחת התהליך. ניתן לקבל מצב שבו אין נתונים על אזור ספציפי, אך חברות הנפט והגז מאוד לא אוהבות את הידיעה שהנתונים קיימים אבל אין להן גישה אליהם, דבר שמעורר בהן את חשש שכללי המשחק אינם שווים (כלומר, חברות אחרות יודעות יותר מהן) או שהמדינה מסתירה משהו.

בעניין זה מגיע קרדיט למשרד האנרגיה על חלוקת חבילות מכרז מקיפות שכוללות מידע רלוונטי כמו כיסוי סייסמי דו-ממדי רחב של הרישיונות המוצעים (מלבד בצפון). הנתונים נמכרו במחיר סביר מאוד של 50,000 דולר.

ייתכן אמנם שאפשר היה לשפר את החבילה באמצעות עריכת סקרים סייסיים תלת-ממדיים על ידי חברות בתחום (כלומר, שהן יבצעו סקרים ספקולטיביים על חשבונן וימכרו את הנתונים למתמודדים במכרז). אבל לפני שמשקיעים עורכים סקרים כאלו, הם צריכים לוודא שיש להם לפחות חמישה עד עשרה לקוחות. מאחר שהחברות הגדולות לא צפויות להתמודד במכרז מסיבות פוליטיות, ומאחר שרוב החברות הישראליות מגועות מהשתתפות, לא נערכו סקרי תלת-ממד.

3. למה לבנון, מצרים וקפריסין הצליחו

קיימים נושאים נוספים מבדילים את ישראל משלוש המדינות האחרות באזור. לכל אחת מהן יש יתרונות ייחודיים, או שהן נהנו לאחרונה משינויים חיוביים, שלא התרחשו בישראל.

מצרים - לחברות יש היסטוריה וידע של פעילות במצרים, ורבות מהן שמרו על בסיס פעולה במדינה. כך, על אף שהן הפסיקו את רוב החיפושים בגלל המחיר הנמוך מאוד שמצרים הציעה (2.70 דולרים ל-MMBtu) לפני כמה שנים, כאשר משטר הנשיא א-סיסי שיפר את המחיר ל-4-6 דולרים, היה לחברות קל להמשיך מהמקום שבו הן הפסיקו. העובדה שבמצרים יש ביקוש גדול יותר לגז (עד 60 bcm בשנה) ממה שמופק כעת (עד 45 bcm בשנה), מהווה את אחד הגורמים החשובים ביותר לחברות: שוק.

יתרה מכך, למצרים יש גם תשתיות נרחבות ונגישות שהופכות את הפיתוח ואת השיווק לזולים הרבה יותר.

לבנון - בלבנון השינוי התרחש כשהמפלגות היריבות בפרלמנט הגיעו לפשרה על חוק בחירות חדש שיאפשר קיום בחירות בשנה הבאה. כך יוכל להימנע השיתוק הפוליטי ששרר במדינה מ-2014, והלבנונים יוכלו להתקדם לאישורם של שני צווי מפתח בתחום הגז ונפט שנדחו עד כה.

אם לבנון תמצא גז, יהיה לה שוק מוכן בשבילו, שכן משק החשמל הלבנוני זקוק ל-140 bcm גז ב-20 השנים הבאות.

בנוגע ליצוא של גז, ללבנון יש יחסי ידידות עם סוריה, טורקיה, קפריסין, מצרים, ירדן והאיחוד האירופי, והגז העתידי שלהם יוכל להתחבר לסוריה, ירדן ומצרים דרך צינור הגז הערבי (AGP), בעוד שלטורקיה אפשר יהיה להתחבר באמצעות הארכת הצינור הזה, או באמצעות צינור תת-ימי קצר במים רדודים.

קפריסין - היתרון המובהק של קפריסין הוא שהיא מדינה אירופית, ולכן אין מגבלות שוק על יצוא הגז שלה, באמצעות צינור (למעט לטורקיה) או כגט"ן (גז טבעי מונזל). אם יימצאו מאגרים גדולים, תיתכן גם בנייה של מתקן להנזלת גז, אולי כמיזם משותף של החברות שפועלות בקפריסין כמו קטאר פטרוליום, אקסון-מוביל, של, טוטאל ו-Eni. כאן צריך להזכיר שהקפריסאים לא הצליחו למשוך מתמודדות בסבב מתן הרישיונות הראשון שלהם ב-2007, וששדה אפרודיטה שהתגלה ב-2011 עדיין לא פותח.

ישראל - הסיבות לערוך את סבב הרישוי בישראל ברורות: הים הישראלי נסגר לרישיונות חדשים ב-2002 תחילה ושוב ב-2012. החברת שגילו גז סומנו כמונופול והפכו ליעד התקפות של אנשי תקשורת, פוליטיקאים ופעילים אחרים. המכשולים הרגולטוריים - מוועדת ששינסקי ועד "מתווה הגז" - האטו את המגזר ומבויחז את פעילות קידוחי האקספלורציה.

בנוסף, פורסמו כמה מחקרים של גופים בינלאומיים כמו BP, בלומברג או סוכנות האנרגיה הבינלאומית (IEA) שצפו, לטווח הבינוני והארוך, תרחישים שנעו מהאטה ועד שקיעה סופית של דלקים פוסיליים והחלפתם באנרגיה מתחדשת, מכוניות חשמליות, יעילות ושימור סביבה.

כל זה הוליד למסקנה אחת: אין טעם להשאיר את הגז באדמה, ולכן משרד האנרגיה צדק בפרסום מכרז חלוקת הרישיונות.

4. פוליטיקה עכשיו

כששאלתי עמית שלי בחו"ל, איש גז מנוסה, מה לדעתו הסיבה מספר אחת לכך שהמכרז לא התרומם, הוא השיב בלי היסוס: הפוליטיקה. אז בואו נקרא לילד בשמו: חברות הנפט והגז הגדולות שלהן ייצוג משמעותי במזרח התיכון, כלומר כמעט כולן, לא יבואו לישראל, לאור הקשיים הפוליטיים שיהיו להן. לחברות כמו אקסון מוביל יש נכסים חשובים בסעודיה ובקטאר, והן לא רוצות לסבך לעצמן את החיים.

החברות שיכולות להימשך לאזור הן חברות בגודל בינוני שרק רוצות להרוויח כסף, והפוליטיקה לא מזיזה להן. הבעיה שלהן בישראל היא שההידרו-קארבון (פחמימן) הזמין בפוטנציה הוא גז טבעי, שהוא פחות סחיר ואינו מוצר גלובלי

כמו נפט, שכל גושי החיפושים הם מימיים ושהעתודות המשמעותיות ביותר כנראה כבר התגלו. בהחלף אפשרי שהמבנים התת-ימיים שנשארו הם פחות מוגדרים ונגישים, ומחייבים משאבים גדולים לגילוי והפקה, שהם אולי מעבר ליכולתן הכלכלית של חברות קטנות ובינוניות.

חברות אמריקאיות בגודל בינוני שיהיו מועמדות טבעיות לפעילות בישראל, שאליהן פנה בצדק השר יובל שטייניץ ברואד-שוואו שלו בארה"ב, ניצבות כעת בפני אמריקה אחרת תחת טראמפ. הנשיא החדש מקל על כל הפעילות שנוגעת לאנרגיה בארה"ב. כך, אמריקה מושכת כנראה את אותן החברות שבזמנים אחרים היו שמחות לבצע חיפושים מול חופי ישראל.

5. תנאים מסובכים

אלה כוללים הן את תנאי הרישיון, כלומר את הדרישות לקבלת רישיון, והן את התנאים הפיסקליים, כלומר המסים שיוטלו אחרי גילוי הגז ומכירתו.

תנאי הרישיון שדורש משרד האנרגיה במרכז כוללים סעיפים מחמירים לקבלת אישור מפעיל. על אף שזוהי הנורמה ברחבי העולם, אציע בהמשך כמה רעיונות איך אפשר לעשות דברים אחרת (ראו "מה הלאה").

התנאים הפיסקליים מכבידים במיוחד, ועל כן חורגים מהנורמה העולמית או מהנסיבות בישראל. שינויי חקיקה אמנם קורים לעתים תכופות בעולם, אבל הם אינם נעשים בצורה שרירותית, רק מפני שהייתה תגלית או מפני שהמדינה רוצה נתח גדול יותר מההכנסות. הם מיושמים בנסיבות כמו עליית מחירי נפט וגז, כאשר צפויים רווחי יתר מתגליות חדשות או כשיש יותר מדי נפט וגז.

אם נחזור ללבנון כדוגמה, על אף שגם להם היו תנאי רישיון נוקשים, הם כללו גם "סעיף יציבות" ותנאים פיסקליים שנתונים לתחרות בין המתמודדים (כמו רווחי המדינה המקסימליים), כך שחברות יכולות להגיש הצעות בתנאים שמקובלים עליהן.

דרך אחת לשפר את המצב בישראל תהיה להפחית את המסים על גז. זה יכול להיעשות גם במקור, על ידי הפחתת התמלוגים ומס ששינסקי על תגליות חדשות, וגם ברמת הצרכן, כדי להבטיח מס בלו אפסי או נמוך על גז טבעי מסחרי לתעשייה ולתחבורה.

6. האם יש שוק?

אחד האלמנטים החיוניים לפני שהחברות מחליטות להוציא כסף על חיפושי גז הוא הצורך בשוק.

לפי היועץ מיקי קורנר, למרות שמסים, מחירים ורגולציה חיוניים לחברות שמקבלות החלטות השקעה, השיקול העיקרי של חברות האנרגיה הוא הבטחת שוק לכל כמות גז שהן עשויות למצוא. נפט הוא סחורה עולמית. גז טבעי, בגלל הקושי באחסון ובשינוע שלו הוא מוצר צריכה מקומי או אזורי, כאשר 90% מהגז ברחבי העולם מועברים לצרכנים באמצעות צנרת. על כן, חברות בודקות אם יש להן שוק זמין בישראל (או תשתית ואפשרות אמינה לספק גז למדינות השכנות) לפני שהן משקיעות במסע קידוחים חדש כאן.

האם בישראל יש שוק? לפי מיקי קורנר, התשובה היא חיובית, יש כאן שוק, אבל הממשלה צריכה לקבל כמה החלטות ולפעול. בשנת 2016 צריכת הגז בישראל הייתה רק שליש מסך צריכת האנרגיה. בתוך עשור, הנתון הזה עשוי לעלות ל-60%, ויחד עם העלייה בצריכת האנרגיה הכוללת, ליותר מ-20 bcm (מיליארד מ"ק) בשנה. כדי שזה יקרה, על הממשלה להתחייב לצמצום השימוש בפחם, להטמעת גז טבעי דחוס, לפיתוח תעשיות מבוססות גז חדשות (GTL, אמוניה, מתנול) ולהתקנת התשתית המתאימה.

במה שנוגע לתשתית, למרות התקדמות כמו בקו המזרחי שנחנך בחודש שעבר, המערכת כולה איננה יכולה להעביר כמות כפולה מהכמות הנוכחית לפני שיושלמו השקעות נוספות, כגון הקו הדרומי הקריטי ומקטעים אחרים. בכל הנוגע לקווי החלוקה, הממשלה צריכה למקד את מאמציה בהתגברות על מכשולים שהוצבו על ידי הרשויות המקומיות ולסייע במימון קווי החלוקה בתמורה לתעריפים נמוכים יותר (בניגוד להקצאת כספים אלה לצרכנים).

מה לגבי היצוא? אם ניתן יהיה להקים מתקן הנזלה בישראל, יהיה קשה הרבה יותר, גם בנסיבות רגילות, למכור את הגט"ן בהשוואה לקפריסין, מפני שכמה שווקים יהיו סגורים בפנינו. בתנאי שוק הגט"ן העולמי הנוכחי, שמאופיין בעודף היצע, לישראל כלל לא יהיה פשוט להתמודד בחזית הזו.

חברות הנפט והגז הגדולות לא יבואו לישראל, לאור הקשיים הפוליטיים שיהיו להן. לחברות כמו אקסון מוביל יש נכסים חשובים בסעודיה ובקטאר, והן לא רוצות לסבך לעצמן את החיים. החברות שיכולות להימשך לאזור הן חברות בגודל בינוני שרק רוצות להרוויח כסף, והפוליטיקה לא מזיזה להן

לגבי יצוא באמצעות צנרת, רוב מאמצי משרד האנרגיה מושקעים בצינור ה-East Med. זהו פרויקט שאפתני שיחבר את שדות הגז של ישראל לאירופה, דרך קפריסין, כרתים ויוון, עד איטליה, באמצעות צינור ימי באורך 2,000 ק"מ. אם המשרד אכן עומד מאחורי פרויקט כזה ומקדם אותו כאחת מאפשרויות היצוא העתידי של גז חדש שיתגלה, עליו לעבוד עם מדינות האיחוד האירופי הנוגעות בדבר, ועם האיחוד, כדי להשיג את המימון הנחוץ לעריכת סקר ההיתכנות הטכנית והמסחרית של הפרויקט.

כאשר החברות הבינלאומיות יראו שהממשלות מקדמות את הפרויקט, ושהוא כדאי כלכלית, הן סביר שהן יביעו עניין בביצוע החיפושים בישראל.

7. העיתוי הוא הכול

העיתוי הוא הכול בתחומים רבים של החיים, ובוודאי כאשר יוצאים במכרז לרישיונות חיפושי גז.

למעשה, העיתוי היה הגרוע ביותר האפשרי, מפני שלאחר ירידת מחירי הנפט מרמה של 100–110 דולר לחבית לרמה של 40–50 דולר לחבית, חברות נפט וגז עולמיות קיצצו באופן דרמטי את תקציבי החיפוש שלהן. מנגד, שוק הגז העולמי צפוי לעודפי היצע בשנים הקרובות ומחיר הנפט מסרב לעלות.

במונחי תזמון, מאחר שלא הייתה די התעניינות במכרז, המשרד קיבל את ההחלטה הנכונה לדחות אותו. אך כאשר נובמבר יגיע, הייתי ממליצה לא לדחות שוב את התאריך לקבלת ההצעות. אין הצדקה לחכות עד שתנאי השוק ישתפרו. במקום זאת, הייתי מכינה בינתיים תוכנית חלופית, plan B, ליישום מיידית אחרי סגירת המכרז, שתתבסס על גישה דו-שלבית (ראו להלן).

מה הלאה? "השיטה הישראלית"

אם העמית הבריטי שלי צודק, והסיבה העיקרית לכך שהמכרז לא התרומם היא הפוליטיקה, אנחנו צריכים להשלים עם העובדה שלא צפוי שחברות הנפט הבינלאומיות, ה-IOC's, ידפקו על דלתנו. קל וחומר בתנאים הקשים והתנודתיים בשוק המקומי והעולמי כיום.

לפיכך עלינו לחשב מחדש את המסלול שלנו ולאפשר לגופים שכבר פעילים בישראל להתמודד על זכויות נפט ולחדש את פעילות החיפושים. בלי חיפושי גז נוספים, המדינה לא תשיג את היעד שלה למלא תפקיד גיאופוליטי, וכל שאיפה להשיק פרויקטים אזוריים כמו צינור East Med לא תתממש.

הדרך לעשות זאת אינה לשנות את הקריטריונים של משרד האנרגיה עבור מפעילים, אלא לפצל את החיפוש לשני שלבים נפרדים.

השלב הראשון יהיה סקרים סייסימיים תלת-ממדיים לא פולשניים ועבודת אנליזה והערכת הממצאים הגיאולוגיים (ללא קידוחים). כמה חברות נפט וגז מנוסות, כולל כמה גופי חיפושי נפט בישראל, יוכלו לבצע את השלב הראשון הזה בתקציב של 15–25 מיליון דולר.

השלב השני יכלול את הקידוחים עצמם, בהצטרפות של מפעילה בינלאומית. אם יימצא פרוספקט קידוח מעניין, וא-פריורית הרגולציה תעודד פיתוח של תגליות מסחריות, סביר יותר שהחברת הבינלאומיות יקצו סכומים לקידוח באר אקספלורציה.

פיצול של המכרז לשני שלבים ישפר את סיכויי הצלחתו מפני שהוא יקטין את הסיכונים הראשוניים לכניסה לפעילות חיפוש ומקביל יאפשר לגופים בינלאומיים, כולל חברות ישראליות, לקחת חלק בתהליך ולצרף מפעיל בינלאומי בשלב השני, לפני ביצוע קידוח ניסיון, כאשר קיים פרוספקט עם הערכת משאבים ובעל סיכוי גדול יותר להצלחה.

הממשלה תוכל להתאים את הכללים והפעילות למאגזרים פוטנציאליים ספציפיים. אם נחזור לשנים שלאחר פתיחת הים לתחרות (2006–2010), נגלה שמשרד האנרגיה העניק זכויות נפו לחברות מקומיות בעלות ניסיון, שחלקן הביאו בסופו של יום לכמה תגליות מסחריות.

כדי לעודד השתתפות בשלב הראשון וצירוף חברות בינלאומיות ראויות בשלב השני, יש להגדיר מראש את התנאים למעבר בין השלבים, כגון שמירת הזכויות של החברות והתנאים להמשך התהליך.

על מנת שהמכרז הישראלי יהיה אטרקטיבי יותר רצוי לטפל בכמה אלמנטים נוספים, בין היתר:

- בחינה מחדש של חלק מסעיפי החלטת הממשלה מ-2013, כמו ההגבלות על יצוא או הדרישה לחבר את כל השדות העתידיים לשוק הישראלי.
- הגדלת השוק - העלאת צריכת הגז בשוק הישראלי, במיוחד באמצעות התחייבות ממשלתית ברורה לעבור מפחם לגז במגזר החשמל.

השורה התחתונה

קיום סבב הרישוי היה גם תרגיל ראוי וגם בוצע בדרך הטובה ביותר האפשרית. העובדה שהיעדים לא הושגו היא מצערת.

מהי הסיבה העיקרית מבין שבע הנקודות שהוזכרו, וכמה שלא הוזכרו, שהמכרז לא הצליח למשוך מתמודדים? כל תשובה מנצחת. אבל נראה כי השילוב של כל האמור לעיל פירושו שצינור החמצן שחובר למכרז הזה לעוד ארבעה חודשים לא יעזור. צריך לחשוב מחוץ לקופסה, ולגבש מדיניות אפקטיבית לעידוד החיפושים, תוך התמקדות בהתחייבות המדינה להגדלת "עוגת הביקוש" לגז.

מדינות אחרות בשכונה, כמו קפריסין, לבנון ומצרים, הצליחו למשוך מתמודדים בינלאומיים, כי כל אחת מהן שיגרה איתותים ברורים ו/או שינתה מדיניות, על אף שכל אחת מהן סובלת מקשיים מובנים.

אז מה אנחנו צריכים לעשות? אפשר להמשיך ולהמתין עד שהנסיבות ישתנו, ולא בטוח שאכן הן ישתנו בשנים הקרובות, או אולי לעלות הפעם על המסלול הנכון כדי לעשות את זה בשיטה הישראלית.

צריך לחשוב מחוץ לקופסה, ולגבש מדיניות אפקטיבית לעידוד החיפושים, תוך התמקדות בהתחייבות המדינה להגדלת "עוגת הביקוש" לגז. מדינות אחרות בשכונה, כמו קפריסין, לבנון ומצרים, הצליחו למשוך מתמודדים בינלאומיים, כי כל אחת מהן שיגרה איתותים ברורים ו/או שינתה מדיניות

עלינו לחשב מחדש את המסלול שלנו ולאפשר לגופים שכבר פעילים בישראל להתמודד על זכויות נפט ולחדש את פעילות החיפושים. בלי פעילות חיפושי גז נוספים, המדינה לא תשיג את היעד שלה למלא תפקיד גיאופוליטי, הדרך לעשות זאת היא לפצל את החיפושים לשני שלבים

הכותבת היא מומחית לגז טבעי במזרח הים התיכון